

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ Ը

ԷՍՄԱ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 1226-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԵՎ 3-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

15 նոյեմբերի 2016թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ա. Գյուլումյանի, Ֆ. Թոխյանի, Ա. Թունյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝

դիմող Է. Վարդանյանի և նրա ներկայացուցիչ Գ. Պետրոսյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության պետ Հ. Սարգսյանի և նույն վարչության իրավախորհրդատվական բաժնի գլխավոր մասնագետ Վ. Դանիելյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Էմմա Վարդանյանի

դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթն էմմա Վարդանյանի՝ 2016 թվականի հունիսի 9-ին ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**:

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքն (այսուհետ՝ օրենսգիրք) ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ 1998 թվականի մայիսի 5-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի հուլիսի 28-ին և ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

Օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերը սահմանում են.

«1. Ժառանգությունն ընդունվում է ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին ժառանգի դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելով:

...

3. Եթե այլ բան ապացուցված չէ, ապա ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել կամ կառավարել ժառանգված գույքը՝ ներառյալ, երբ ժառանգը՝

1) միջոցներ է ձեռնարկել գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ոտնձգություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար,

2) իր հաշվին կատարել է գույքը պահպանելու ծախսեր,

3) իր հաշվին վճարել է ժառանգատուի պարտքերը կամ երրորդ անձանցից ստացել է ժառանգատուին հասանելիք գումարները»:

2. Սույն գործով դատավարական նախապատմությունը հանգում է

հետևյալին. դիմողը հայց է ներկայացրել Երևան քաղաքի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ Դատարան) ընդդեմ Անժելա Աթոյանի՝ ժառանգատու Մանուշակ Աթոյանի ժառանգական գույք հանդիսացող՝ Երևանի Արշակունյաց 36ա շենք, բն. 30 հասցեում գտնվող բնակարանի 1/4 բաժնեմասի նկատմամբ Մարլեն Աթոյանի պարտադիր բաժնի իրավունքը ճանաչելու, Մարլեն Աթոյանին ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու, Էմմա Վարդանյանի կողմից ժառանգատու Մարլեն Աթոյանին պատկանող վերոհիշյալ հասցեի բնակարանի 1/4 բաժնեմասի նկատմամբ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու, Անժելա Աթոյանի՝ ըստ կտակի ժառանգության իրավունքի վկայագիրն անվավեր ճանաչելու, դրա հիման վրա ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի կողմից տրված թիվ 0113187 անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին:

29.05.2015 թվականին թիվ ԵՇԴ/0331/02/15 քաղաքացիական գործով Դատարանի կայացրած վճռով դիմողի հայցը մերժվել է, իսկ ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի կողմից տրված թիվ 0113187 անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասով հիշյալ քաղաքացիական գործի վարույթը կարճվել է:

Հիշյալ վճռի դեմ դիմողի կողմից ներկայացվել է վերաքննիչ բողոք, որը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 11.09.2015 թվականի որոշմամբ մերժվել է և Դատարանի 29.05.2015 թվականի վճիռը թողնվել է անփոփոխ՝ օրինական ուժի մեջ:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 11.09.2015 թվականի որոշման դեմ դիմողի կողմից ներկայացվել է վճռաբեկ բողոք, որի վարույթը ընդունելը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 25.11.2015 թվականի որոշմամբ մերժվել է:

3. Դիմողը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով ամրագրված իրավադրույթները՝ իրավակիրառական պրակտիկայում դրանց տրված մեկնաբանությամբ, հակասում են ՀՀ

Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ (3-րդ մաս), 28-րդ, 29-րդ, 60-րդ (1-4-րդ մասեր), 61-րդ (1-ին մաս), 78-81-րդ հոդվածներին՝ հետևյալ պատճառաբանությամբ.

դիմողի գնահատմամբ՝ օրենսգրքով նախատեսված է ժառանգության ընդունման երկու եղանակ՝ ժառանգության բացման վայրի նոտարին դիմում ներկայացնելու և ժառանգված գույքը փաստացի տիրապետելու կամ կառավարելու միջոցով: Ընդ որում, ըստ դիմողի՝ օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածով որևէ կերպ հստակեցված չէ ժառանգության հիմքը, որևէ վերապահում նախատեսված չէ առ այն, թե արդյոք ըստ օրենքի, թե ըստ կտակի ժառանգության ընդունման են վերաբերում սահմանված երկու եղանակները:

Դիմողը գտնում է, որ. «ՀՀ Սահմանադրության 60-րդ, 28-րդ, 29-րդ, 78-րդ, 79-րդ, 80-րդ և 81-րդ հոդվածների դրույթներին համահունչ մեկնաբանությամբ՝ վիճարկվող դրույթը պետք է ենթադրի ժառանգության ընդունման նախատեսված երկու եղանակների կիրառումը բոլոր հիմքերով ժառանգության ընդունման, այդ թվում՝ ժառանգության պարտադիր բաժնի ընդունման դեպքում»:

Դիմողը նաև գտնում է, որ թիվ ԵՇԴ/0331/02/15 քաղաքացիական գործով իր նկատմամբ օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերը, պայմանավորված վերջիններիս նորմատիվ բովանդակության անորոշությամբ, կիրառվել են ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին հակասող մեկնաբանությամբ՝ հանգեցնելով վիճարկվող դրույթների կամայական կիրառությանը:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 11.09.2015 թվականի որոշման մեջ տեղ գտած հիմնավորումների և եզրահանգումների վերլուծության արդյունքում դիմողը հանգում է այն եզրակացությանը, որ իր նկատմամբ վիճարկվող դրույթը կիրառվել է այն մեկնաբանությամբ, ըստ որի՝ ժառանգության պարտադիր բաժնի ընդունման փաստը հաստատված համարելու համար ժառանգության փաստացի ընդունման դասական եղանակները (ժառանգական գույք հանդիսացող բնակարանում բնակվելը, բնակարանի հետ կապված բոլոր վճարումները և դրա պահպանման ծախսերը կատարելը), որոնք ուղղակիորեն բխում են օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասից, կիրառելի չեն, և այս դեպքում ժառանգությունը կարող է ընդունվել միայն ժառանգական իրավունք-

ները ձևակերպելու՝ նոտարին դիմելու միջոցով:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշումների՝ դիմողը վկայակոչում է Ռուսաստանի Դաշնության Գերագույն դատարանի պլենումի 29.05.2012 թվականի՝ ժառանգության գործերով դատական պրակտիկայի վերաբերյալ թիվ 9 որոշումը, իրավական որոշակիության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի և ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումներ:

4. Պատասխանողը կարծում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով սահմանված դրույթները համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին: Միաժամանակ, գտնելով, որ դիմողը, ըստ էության, վիճարկում է նորմերի կիրառման իրավաչափությունը, պատասխանողը միջնորդում է կարճել գործի վարույթը:

Գործի վարույթը կարճելու վերաբերյալ իր տեսակետը պատասխանողը փաստարկում է նրանով, որ օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածով նախատեսված՝ ժառանգության ընդունման 2 եղանակի հիմքում էլ ընկած է այն տրամաբանությունը, որ անձը որոշակի ակտիվ գործողությունների միջոցով հստակ կամահայտնություն է հայտնում ժառանգությունն ընդունելու մասին, այն է՝ ձեռք բերելու ինչպես ժառանգական զանգվածի մաս կազմող նյութական բարիքներ, այնպես էլ ստանձնելու ժառանգատուի՝ նախկինում ունեցած պարտավորությունները:

Այս կապակցությամբ պատասխանողն իրավաչափ է համարում դատարանի դիրքորոշումն առ այն, որ անձն ակտիվ գործողությունների պետք է դիմի, իսկ այն, թե կոնկրետ դեպքում անձը դիմել է համապատասխան միջոցների, և արդյոք դրանք բավարար են գնահատելու նրա կողմից ժառանգությունն ընդունելու փաստը դատական կարգով հաստատված լինելու մասին, ըստ պատասխանողի՝ ապացուցման ենթակա հանգամանքներ են քաղաքացիական դատավարությունում, ինչն էլ, որ, դարձյալ՝ ըստ դիմողի, կատարել են ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանները,

արձանագրելով, որ. «Դիմողը թեև ունեցել է ժառանգության իրավունք, սակայն պատշաճ ապացույցներ չի ներկայացրել ժառանգությունը որևէ եղանակով ընդունելու վերաբերյալ»:

Պատասխանողը գտնում է, որ դիմողի եզրակացությունն առ այն, որ դատարանը սույն գործով վիճարկվող դրույթները կիրառել է սխալ մեկնաբանությամբ, հիմնագուրկ է, ուստիև դիմողը ձևականորեն բարձրացնելով վիճարկվող դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակության հարց՝ նպատակ է հետապնդում քննել այդ դրույթների՝ իր նկատմամբ կիրառման իրավաչափությունը, որն էլ, համաձայն ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ 17.03.2009թ. ՄԴԱՌ-21 որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշման, հանդիսանում է դիմումի քննության ընդունումը մերժելու՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմք:

Անդրադառնալով օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերի՝ դիմողի կողմից վկայակոչված «նորմատիվային բովանդակության անորոշությանը», պատասխանողը հարկ է համարում նկատել, որ, ի տարբերություն օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված՝ ժառանգության ընդունման խիստ որոշակի եղանակին, նույն հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված ժառանգության ընդունման երկրորդ եղանակը՝ ժառանգված գույքի փաստացի տիրապետումը կամ կառավարումը, ներառում է որոշակի գործողությունների ոչ սպառիչ ցանկ: Առանձին գործերով կոնկրետ գործողությունների՝ այդ ցանկում ներառելը կամ այդ ցանկից բացառելը թողնված է իրավակիրառ պրակտիկային՝ որոշակի օբյեկտիվ չափանիշի կիրառմամբ:

Ըստ պատասխանողի՝ վիճարկող իրավական դրույթների հետ կապված՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր նախադեպային որոշումներով հստակեցրել է, թե որ գործողություններն են համարվում ժառանգության ընդունում ժառանգված գույքի փաստացի տիրապետմամբ կամ կառավարմամբ:

Վերոգրյալի առումով պատասխանողը գտնում է, որ խնդրո առարկա դրույթներն ամբողջությամբ համապատասխանում են իրավական օրենքին ներկայացվող իրավական որոշակիության, օրենքում օգտագործվող ձևակեր-

պումների հստակության, բավարար մատչելիության, համապատասխան սուբյեկտների կողմից իրենց վարքագիծն օրենքի կարգադրագրերի պահանջներին համապատասխանեցնելու գործնական, ռեալ հնարավորության և օրենքի պահանջներին չհետևելու դեպքում հնարավոր բացասական իրավական հետևանքների առաջացման կանխատեսելիության պահանջներին:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողը սեփականության սահմանադրական իր իրավունքի ապահովման սահմանադրականության հարցը բարձրացնում է վերջինիս կառուցվածքային տարր հանդիսացող ժառանգելու իրավունքի երաշխավորման համատեքստում:

Սույն գործով բարձրացված սահմանադրաիրավական վեճի շրջանակներում, հաշվի առնելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին և 68-րդ հոդվածի 7-րդ մասերի պահանջները և ելնելով սույն գործով դիմողի և պատասխանողի փաստարկներից ու եզրահանգումներից, Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում.

- պարզել և բացահայտել վիճարկվող իրավակարգավորումների նպատակները, հիմքերը և սահմանադրաիրավական բովանդակությունը,
- գնահատել վիճարկվող դրույթների իրավակիրառական պրակտիկան,
- պարզել ժառանգելու իրավունքի երաշխավորվածությունը՝ վիճարկվող իրավակարգավորումների իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքին համապատասխանության համատեքստում:

6. Դիմումի և դրան կից դատական ակտերի ուսումնասիրությունից բխում է, որ դիմողը նպատակ է հետապնդել դատական կարգով ճանաչել վեճի առարկա բնակարանի համապատասխան բաժնեմասի նկատմամբ իր սեփականության իրավունքը՝ այդ բաժնեմասի նկատմամբ իր մահացած ամուսնու պարտադիր բաժնի իրավունքը ճանաչելու, իր ամուսնուն որպես ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու և իրեն՝ այդ բաժնեմասի նկատմամբ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու միջոցով:

Սույն գործի քննության շրջանակներում դիմողն իր իրավունքների ենթադրյալ խախտումը պայմանավորում է ՀՀ քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանի կողմից իր նկատմամբ կիրառված դրույթներին տրված այնպիսի մեկնաբանությամբ, ըստ որի՝ ժառանգության պարտադիր բաժնի ընդունման փաստը հաստատված համարելու համար ժառանգության փաստացի ընդունման դասական եղանակները (ժառանգական գույք հանդիսացող բնակարանում բնակվելը, բնակարանի հետ կապված բոլոր վճարումները և դրա պահպանման ծախսերը կատարելը), որոնք ուղղակիորեն բխում են օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասից, կիրառելի չեն, **և այս դեպքում ժառանգությունը կարող է ընդունվել միայն ժառանգական իրավունքները ձևակերպելու՝ նոտարին դիմելու միջոցով:**

Դիմումի և կից ներկայացված նյութերի ուսումնասիրությունը վկայում է այն մասին, որ դիմողի իրավունքների ենթադրյալ խախտմանն առնչվում է ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի կողմից դիմողի նկատմամբ օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի միայն 3-րդ մասի կիրառումը՝ այդ մասի դրույթներին տրված մեկնաբանությամբ, իսկ նույն հոդվածի 1-ին մասի և դիմողի սահմանադրական իրավունքների ենթադրյալ խախտման միջև անմիջական պատճառահետևանքային կապը բացակայում է:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը և առաջնորդվելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 6-րդ կետով, 60-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 69-րդ հոդվածի 7-րդ մասով, հիմք ընդունելով նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ 17.03.2009թ. ՍԴԱՌ-21 աշխատակարգային որոշմամբ դիմումների ակնհայտ անհիմնության վերաբերյալ արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Էմմա Վարդանյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը մասնակի՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին մասի մասով ենթակա է կարճման:

Միաժամանակ, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սույն վեճն անմիջականորեն առնչվում է անձի սեփականության սահմանադրական իրավունքի երաշխավորման խնդրին, այսինքն՝ առկա է պատճառահետևանքային կապ սահմանադրաիրավական վեճի և սեփականության սահմանադրական իրավունքի միջև:

7. Հաշվի առնելով դիմողի փաստարկները՝ սույն գործի քննության շրջանակներում Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նախ բացահայտել օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը:

ՀՀ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 1-ին մասն ամրագրում է անձի սեփականության իրավունքը, որի շրջանակներում սահմանադիրն առանձին դրույթով՝ նույն հոդվածի 2-րդ մասով, երաշխավորում է ժառանգելու իրավունքը: Այսինքն՝ ՀՀ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 1-ին մասում օգտագործված՝ «օրինական հիմքով ձեռք բերած» բառակապակցությունը ներառում է նաև գույքի ժառանգումը՝ որպես սեփականության ձեռքբերման հիմք: Նշված իրավական դիրքորոշումը բխում է օրենսգրքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի, այն է՝ «... քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները ծագում են ... օրենքով թույլատրվող հիմքերով գույք ձեռք բերելու հետևանքով» և 172-րդ հոդվածի 3-րդ կետի, այն է՝ «Քաղաքացու մահվան դեպքում նրան պատկանող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ժառանգաբար՝ կտակին կամ օրենքին համապատասխան, անցնում է այլ անձանց» դրույթներից:

Ընդ որում, ելնելով Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ խտրականության արգելքի և օրենքի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքների պահանջներից, ժառանգելու իրավունքն օրենսդրորեն երաշխավորվում է ինչպես ըստ կտակի, այնպես էլ ըստ օրենքի ժառանգության դեպքում, այդ թվում՝ նաև պարտադիր բաժնի իրավունքի հիմքով ժառանգության դեպքում:

8. Սույն սահմանադրաիրավական վեճի առնչությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է.

Առաջին` ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասում օրենսդիրն ամրագրել է այնպիսի գործողությունների ոչ սպառիչ ցանկ, որոնց իրականացումը ժառանգի կողմից ենթադրում է, որ ժառանգն ընդունել է ժառանգությունը: Որպես այդպիսի գործողություններ օրենսդիրը, ի թիվս այլնի, դիտարկում է ժառանգի կողմից գույքը պահպանելու և այն երրորդ անձանց ոտնձգություններից կամ հավակնություններից պաշտպանելու համար միջոցներ ձեռնարկելը, իր հաշվին գույքը պահպանելու ծախսեր կատարելը, իր հաշվից ժառանգատուի պարտքերը վճարելը կամ երրորդ անձանցից ժառանգատուին հասանելիք գումարներն ստանալը:

Երկրորդ` օրենսգրքի 1226, 1227 և 1228-րդ հոդվածների և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 189-րդ հոդվածի համադրված վերլուծությունից բխում է, որ.

ա) ժառանգությունն ընդունելու համար սահմանված վեցամսյա ժամկետի ավարտից հետո շահագրգիռ անձը, անկախ ժառանգական գույքը փաստացի տիրապետելու հանգամանքից, կարող է ժառանգությունն ընդունել նոտարական կարգով, եթե առկա է ժառանգությունն ընդունած բոլոր ժառանգների համաձայնությունը,

բ) ժառանգությունն ընդունելու համար սահմանված վեցամսյա ժամկետի ավարտից հետո շահագրգիռ անձը, անկախ ժառանգական գույքը փաստացի տիրապետելու հանգամանքից, կարող է ժառանգությունն ընդունել դատական կարգով, եթե, ի թիվս այլ պայմանների, դատարանը նրան կճանաչի ժառանգությունն ընդունած` հարգելի համարելով ժառանգությունն ընդունելու համար սահմանված ժամկետի բացթողումը,

գ) ժառանգությունն ընդունելու համար սահմանված ժամկետներից անկախ շահագրգիռ անձը, այն է` ժառանգական գույքը փաստացի տիրապետողը, կարող է ժառանգությունն ընդունել դատական կարգով, որի դեպքում դատարանը հաստատում է փաստացի տիրապետման ուժով ժառանգությունն

ընդունելու փաստը:

Երրորդ` փաստացի տիրապետման կամ կառավարման եղանակով ժառանգության ընդունման վերաբերյալ ձևավորվել է իրավակիրառական որոշակի պրակտիկա: Այսպես, օրինակ, վիճարկվող դրույթների վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային մի շարք որոշումների վերլուծությունը վկայում է, որ օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առնչությամբ Վճռաբեկ դատարանը, ի թիվս այլնի, արտահայտել է սույն գործի համար սկզբունքային նշանակություն ունեցող հետևյալ իրավական դիրքորոշումները.

1) «...ժառանգությունը ժառանգի կողմից ընդունված է համարվում, երբ նա սկսում է փաստացի տիրապետել այդ գույքը, ինչը հանդիսանում է ժառանգական գույքի նկատմամբ ժառանգի սեփականության իրավունքի ծագման նախապայման...» (թիվ 3-1621(ՎԴ) քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի նոյեմբերի 9-ի որոշում),

2) «...եթե օրենսդիրը դիմում տալու եղանակով ժառանգության ընդունման հատուկ ընթացակարգ է նախատեսել (ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմումը ժառանգության բացման վայրի նոտարին վեցամսյա ժամկետում հանձնելը), ապա փաստացի տիրապետման և կառավարման եղանակով ժառանգության ընդունումը կարող է տեղի ունենալ ժառանգի կողմից ամենատարբեր բնույթի ակտիվ գործողություններ սկսելու հիմքով, որպիսիք ուղղված են ժառանգատուի գույքի փաստացի տիրապետման և կառավարման հնարավորությունների ապահովմանը» (թիվ 3-1224(ՎԴ) քաղաքացիական գործով 2007 թվականի սեպտեմբերի 5-ի որոշում),

3) ժառանգական գույքի փաստացի տիրապետման փաստը կարող է ապացուցվել օրենսգրքի 47-րդ հոդվածով նախատեսված ապացույցների տեսակներով, ընդ որում` «...գույքի տիրապետման կամ կառավարման ապացույց կարող է հանդիսանալ բնակարանային շահագործման մարմինների, համատիրությունների, բնակարանային-շինարարական կոոպերատիվների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների և օրենսդրությամբ համապա-

տասխան փաստաթուղթ տալու իրավունք ունեցող այլ մարմինների կողմից տրված տեղեկանքը, կամ այլ ապացույցներ, որոնք ուղղակիորեն հաստատում են այն փաստը, որ ժառանգատուի մահից հետո ժառանգը փաստացի տիրապետել և կառավարել է ժառանգությունը» (թիվ 3-938(ՎԴ) քաղաքացիական գործով 2007 թվականի հունիսի 1-ի որոշում),

4) «...ըստ օրենքի ժառանգման դեպքում ժառանգատուի մահից հետո վեցամսյա ժամկետում ժառանգի կողմից ժառանգված գույքի փաստացի տիրապետումն ու կառավարումն արդեն իսկ գիտակցված, ակտիվ գործողություններ են, որոնք նպատակաուղղված են ժառանգության ընդունմանը: Եթե ժառանգը գիտակցելով, որ գույքը պատկանել է ժառանգատուին, վերջինիս մահվանից հետո տիրապետում և կառավարում է այդ գույքը, ըստ էության գիտակցաբար կատարում է ակտիվ գործողություններ, իսկ նման գործողությունների կատարումն օրենսդիրը համարում է ժառանգության ընդունման եղանակներից մեկը: Հետևաբար, բոլոր այն դեպքերում, երբ գործով հիմնավորված է ժառանգատուի մահվանից հետո ժառանգված գույքի փաստացի տիրապետման և կառավարման հանգամանքը, ըստ օրենքի ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու համար այլևս անհրաժեշտություն չկա ապացուցելու այլ ակտիվ, գիտակցված գործողությունների կատարման վերաբերյալ փաստեր»:

Միաժամանակ, «...ըստ կտակի ժառանգության դեպքում օրենքով սահմանված ժամկետում կտակված գույքի փաստացի տիրապետումն ու կառավարումն ինքնին չեն վկայում այն մասին, որ ժառանգն ընդունել է ըստ կտակի ժառանգությունը, այդ դեպքում գույքի փաստացի տիրապետման և կառավարման գործողությունները կարող են վկայել ըստ օրենքի ժառանգությունն ընդունելու մասին (եթե ըստ կտակի ժառանգը պատկանում է ըստ օրենքի ժառանգների թվին), իսկ ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելու համար անհրաժեշտ են գիտակցված, ակտիվ գործողություններ: Ըստ էության, դրանք հանգում են ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմումն օրենքով սահմանված վեցամսյա ժամկետում ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնելուն» (թիվ

ԱՐԱԴ/0420/02/11 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2013 թվականի հոկտեմբերի 4-ի որոշում),

5) «...Ժառանգության ընդունման փաստը հաստատված համարելու համար որևէ նշանակություն չունի այն հանգամանքը, որ ժառանգը գույքը տիրապետել և կառավարել է նաև մինչև ժառանգատուի մահը: Ժառանգման իրավահարաբերությունների առանձնահատկություններով պայմանավորված ժառանգության զանգվածի մեջ մտնող որևէ գույք ժառանգման իրավունք ունեցող անձի փաստացի տիրապետման և կառավարման ներքո կարող է գտնվել նաև մինչև ժառանգության բացումը: Նման պարագայում ժառանգության ընդունման համար էական է այն փաստը, որ ժառանգը ժառանգատուին պատկանող գույքի փաստացի տիրապետման և կառավարման գործողությունները շարունակի կատարել նաև ժառանգատուի մահվանից հետո վեցամսյա ժամկետում:

Այլ է իրավիճակն ըստ կտակի ժառանգման պարագայում, քանի որ այդ դեպքում ժառանգության ընդունման փաստը հաստատված համարելու համար ժառանգը պետք է հիմնավորի, որ իր գործողությունները միտված են եղել հատկապես ըստ կտակի ժառանգությունն ընդունելուն» (թիվ ԵԱԲԴ/1018/02/09 քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 1-ի որոշում):

Չորրորդ` օրենսգրքի` «Ժառանգության պարտադիր բաժնի իրավունք» վերտառությամբ 1194-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ պարտադիր բաժին է համարվում ժառանգի իրավունքը, անկախ կտակի բովանդակությունից, ժառանգելու այն բաժնի առնվազն կեսը, որը նրան կհասներ ըստ օրենքի ժառանգելու դեպքում: Իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն` ժառանգության բացման ժամանակ պարտադիր բաժնի իրավունք ունեն ժառանգատուի անչափահաս երեխաները, ինչպես նաև օրենքով սահմանված կարգով հաշմանդամ կամ անգործունակ ճանաչված կամ 60 տարեկան դարձած ժառանգատուի երեխաները, ամուսինը և ծնողները:

Հիշատակված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ ժառանգության

պարտադիր բաժնի իրավունք ունեցող ժառանգների շրջանակն սպառնիչ է, և այդ բաժնի իրավունքը կախված չէ այն ստանալու համար մյուս ժառանգի համաձայնությունից, ինչպես նաև նրանից, թե անհրաժեշտ ժառանգն ապրել է ժառանգատուի հետ համատեղ, թե՛ առանձին:

Ավելին, օրենսդիրը սահմանելով ժառանգության պարտադիր բաժնի չափը որոշելու կարգը, նշելով, որ պետք է հաշվի առնել այն ամենը, ինչ նման բաժնի իրավունք ունեցող ժառանգը որևէ հիմքով կարող էր ստանալ ժառանգությունից՝ ներառյալ նման ժառանգի օգտին սահմանված կտակային հանձնարարության արժեքը (օրենսգրքի 1194-րդ հոդվ., մաս 3):

Միաժամանակ, հաշվի առնելով օրենսգրքի 1225-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջը, ըստ որի՝ «ընդունված ժառանգությունը ժառանգության բացման ժամանակից համարվում է ժառանգին պատկանող, անկախ այդ գույքի նկատմամբ ժառանգի իրավունքի պետական գրանցումից, եթե նման իրավունքը ենթակա է գրանցման», սույն դիմումի և կից փաստաթղթերի վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ կտակային հանձնարարության դեպքում հաշվի չի առնվել այն, որ ժառանգությունից պարտադիր բաժին ստանալու իրավունք է ունեցել մյուս ժառանգը:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը հանգում է հետևյալին. պարտադիր բաժնի իրավունք ունեցող անձի կողմից ժառանգական գույքի՝ օրենքով նախատեսված ժառանգության պարտադիր բաժնի փաստացի տիրապետումը կամ կառավարումն ինքնին վկայում է այն մասին, որ այդ անձը ընդունել է ժառանգությունը, և այլևս անհրաժեշտ չեն այլ ակտիվ գործողություններ, որոնք միտված կլինեն ժառանգությունն ընդունելուն, մասնավորապես՝ նոտարին դիմում տալը, և իրավակիրառ պրակտիկան պետք է զարգանա նշված ուղղությամբ:

9. Անդրադառնալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իրավակիրառական պրակտիկայի գնահատմանը՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այն հակասական է: **Իսկ այդ հակասական պրակտիկան չի հաղթահարվել Վճռաբեկ դատարանի կողմից, ավելին, վերջինիս 2015 թվականի նոյեմբերի 25-ի որոշմամբ՝ թիվ ԵՇԴ/0331/02/15 քաղաքացիական գործով վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը մերժվել է և, արդյունքում, իրավակիրառական պրակտիկան հանգեցրել է ոչ իրավաչափ լուծումների:**

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է հետևյալը. դիմումին կից ներկայացված դատական ակտերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ տվյալ գործի շրջանակներում ՀՀ քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանն օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կիրառումը պայմանավորել է օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթների՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային պրակտիկայից տարբերվող մեկնաբանություններով կիրառմամբ:

Այսպես, Վերաքննիչ դատարանն օրենսգրքի մի շարք դրույթների, ինչպես նաև վիճարկվող դրույթների վերլուծության արդյունքում հանգել է հետևյալ եզրակացությանը. «...որպեսզի անձը համարվի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված կարգով ժառանգությունն ընդունած ժառանգ, այսինքն՝ ձեռք բերի իրեն հասանելիք ժառանգության զանգվածը, անհրաժեշտ է, որ վերջինս այն ընդունի, մասնավորապես վեց ամսվա ընթացքում ժառանգության բացման վայրի նոտարին հանձնի ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմում կամ փաստացի տիրապետի ժառանգական գույքը»:

Վերաքննիչ դատարանի՝ վերը նշված իրավական դիրքորոշման կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը վեց ամսվա ընթացքում ժառանգության բացման վայրի նոտարին ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգական իրավունքի վկայագիր ստանալու մասին դիմում հանձնելու հետ մեկտեղ որպես ժառանգության

ընդունման եղանակ է դիտարկում **ժառանգական գույքի փաստացի տիրապետման եղանակը:**

Այնուհետև, Վերաքննիչ դատարանը, թեև վկայակոչել է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 1-ի թիվ ԵԱՔԴ/1018/02/09 նախադեպային որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշումն այն մասին, որ ժառանգության ընդունման եղանակ է նաև **ժառանգական գույքի փաստացի տիրապետումը,** այնուամենայնիվ, անտեսելով այդ դիրքորոշման պահանջը՝ նեղացրել է վիճարկվող դրույթին Վճռաբեկ դատարանի կողմից տրված սկզբնական մեկնաբանությունը՝ արտահայտելով հետևյալը, որ. «ժառանգի գործողություններից պետք է բխի, որ դրանք միտված են ժառանգությունն ընդունելուն, որն էլ կարող է իրականացվել **միայն ժառանգության բացման վայրի նոտարին դիմում հանձնելու եղանակով:**»

Սահմանադրական դատարանն այդ կապակցությամբ արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանի նշված իրավական դիրքորոշման պարագայում իրավակիրառական պրակտիկան հանգեցրել է ոչ իրավաչափ լուծումների:

Վերաքննիչ դատարանն անդրադառնալով փաստացի տիրապետման եղանակով ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու վերաբերյալ սույն գործով դիմողի փաստարկին՝ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը, որ դիմողի կողմից «...նշված բնակարանում բնակվելը և բնակարանի հետ կապված բոլոր վճարումները և դրա պահպանման ծախսերը կատարելը դեռևս բավարար չէ ժառանգի կողմից ժառանգական զանգվածից իրեն հասանելիք պարտադիր բաժինն ընդունելու փաստը հիմնավոր դիտելու համար, քանի դեռ վերջինս չի ձեռնարկել ակտիվ գործողություններ և չի ձևակերպել իր ժառանգական իրավունքները»:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նման մոտեցմամբ Վերաքննիչ դատարանն արտահայտել է Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշման հետ չհամընկնող և այդ դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունից տարբերվող մեկնաբանություն:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 32-րդ հոդվածի 6-րդ կետով, 63 և 64-րդ հոդվածներով, 60-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 69-րդ հոդվածի 7-րդ և 12-րդ մասերով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց** .

1. «Էմմա Վարդանյանի դիմումի հիման վրա` ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերի` Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը մասնակի` ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 1-ին մասի մասով կարճել:

2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը` այնպիսի սահմանադրաիրավական բովանդակությամբ, համաձայն որի` կտակված գույքի փաստացի տիրապետումն ու կառավարումը պարտադիր բաժնի իրավունք ունեցող անձի կողմից ինքնին բավարար հիմք է տվյալ անձի կողմից ժառանգության ընդունման փաստը դատական կարգով հաստատելու համար, և այդ փաստի հաստատման համար անհրաժեշտ չեն ժառանգությունն ընդունելուն միտված այլ ակտիվ գործողությունների կատարման և, մասնավորապես, նոտարին դիմում տալու վերաբերյալ ապացույցներ:

3. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 69-րդ հոդվածի 12-րդ մասի, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 204.33-րդ հոդվածի հիման վրա դիմողի նկատմամբ կայացված վերջնական դատական ակտը նոր հանգամանքների հիմքով օրենքով սահմանված կարգով ենթակա է վերանայման, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1226-րդ հոդվածի 3-րդ մասը դիմողի նկատմամբ կիրառվել է սույն որոշման եզրափակիչ մասի 2-րդ կետում բացահայտված սահմանադրաիրավական բովանդակու-

թյունից տարբերվող մեկնաբանությամբ:

4. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

15 նոյեմբերի 2016 թվականի
ՄԴՈ-1321